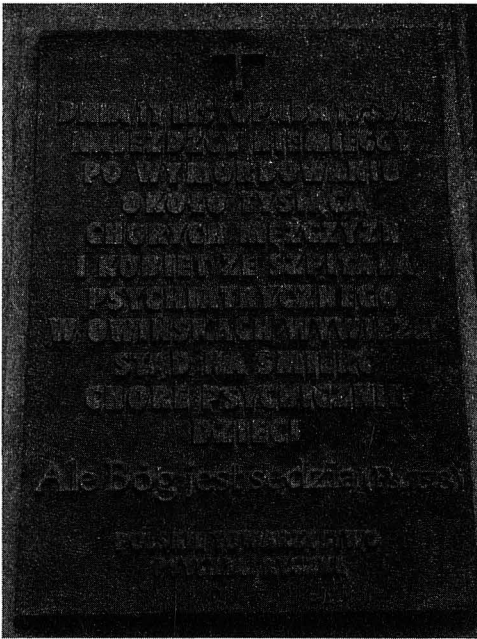

OWIŃSKA

Pamięci psychicznie chorych zamordowanych w 1939 roku

In memoriam of the mentally ill exterminated in 1939

„W ślepej nienawiści do wszystkiego, co słabe i chore, w pogardzie dla chorych zagubiono istotną część naszej kultury, która w chorobie i cierpieniu widzi źródła prawdziwej mocy”. Słowa te skierował dr Zdzisław Jaroszewski do licznej grupy osób zebranych na terenie „Ośrodka szkolno-wychowawczego dla dzieci niewidomych” w Owińskach koło Poznania, 18 października 1996 roku z okazji odsłonięcia tej tablicy upamiętniającej wymordowanie chorych psychicznie, dorosłych i dzieci, z tamtejszego szpitala.

Szpital ten – pierwsza tego typu placówka na terenie Wielkopolski – został założony po kasacie zakonu sióstr Cysterek przez władze pruskie na początku lat trzydziestych zeszłego stulecia. Przez ponad sto lat, rozbudowywany i modernizowany służył około tysiącu pacjentom z zaburzeniami psychicznymi.

Na początku wojny, po zajęciu Wielkopolski przez okupanta, władze niemieckie wyznaczyły

nowego dyrektora szpitala – Niemca – i zabroniły wypisywania chorych. Ogłoszono, że szpital zostanie zamknięty, a chorzy przewiezieni do innych zakładów. W istocie – jak wykazało skrupulatnie przeprowadzone dochodzenie¹ – już w październiku 1939 r., a więc w niecałe dwa miesiące od napadu hitlerowskich Niemiec na Polskę, oddziały SS-manów rozpoczęły wywożenie chorych samochodami ciężarowymi.

Mordowano najpierw dorosłych, potem dzieci. Część pacjentów rozstrzelano w pobliskich lasach bądź zagazowano w zamkniętych samochodach transportowych. Innych zagazowano w Forcie VII w Poznaniu; była to pierwsza próba masowego uśmiercenia ludzi gazem, stosowana później na wielką skalę².

Dr Jaroszewski oglądał z ukrycia w dniu 11 listopada 1939 r. wywózkę dzieci, gdy po swoim udziale w obronie Warszawy znalazł się w szpitalu w Owińskach, w którym pracował

¹ Okręgowa Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskich w Poznaniu, Prokurator M. Kaczmarek, akta I Ds 24/67

² Jaroszewski Z.J.: Tablica w Forcie VII w Poznaniu. Psychiatr. Pol. 1995, 29, 288.

przed wojną i w którym zamierzał kontynuować pracę. O losach chorych poinformował podziemne władze polskie, które przekazały tę informację polskiemu rządowi w Angers, we Francji i do Watykanu. Po wojnie dr Jaroszewski zajął się dokumentacją planowej eksterminacji chorych psychicznie przez hitlerowców. Sprawie tej poświęcił wiele lat życia, a jej ukoronowaniem jest polsko-niemiecka monografia³ wydana przez komisję historyczną Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego.

Uroczystość w Owińskach rozpoczęła się uroczystą Mszą Świętą w pięknym barokowym kościele parafialnym, zbudowanym przez Włocha, Pompeo Ferrari. Mszę, w intencji pomordowanych, koncelebrowali ks. proboszcz Kazimierz Tomalik i ks. kanonik Jakub Przewoźny, dawny kapelan tutejszego szpitala psychiatrycznego. Tablicę, umieszczoną na murze dawnego oddziału psychiatrycznego dla dzieci, odsłonili młodzi pacjenci Kliniki Psychiatrycznej w Poznaniu. Okolicznościowe przemówienia wygłosili m.in. kierownik Kliniki Psychiatrycznej w Poznaniu, prof. Andrzej Rajewski oraz uczestniczący w ufundowaniu tablicy, Mariusz Poznański, wójt Gminy Czerwonak, na terenie której znajdują się Owińska. Na zakończenie dr Jaroszewski przypomniał zebrany losy chorych i szpitala psychiatrycznego.

Motywy przewodnim wszystkich wystąpień było podkreślenie obowiązku służenia pomocą cierpiącym, niepełnosprawnym, słabym i chorym. „Do zbrodni ludobójstwa doszło wówczas – mówił dr Jaroszewski – gdy zatracono sens opieki nad chorymi i słabymi, gdy litość i miłosierdzie zastąpiło uczucie ciężaru, zbędnego obciążenia, balastu. (...) Pomysł pozbywania się chorób przez zabijanie chorych był prymitywną, okrutną utopią. Choroby są nieodłącznym składnikiem życia, a likwidowanie chorych niszczy też inne wartości.”

Odsłonięta tablica jest nie tylko świadectwem tego, co wydarzyło się w Owińskach pięćdziesiąt osiem lat temu i co nie powinno zatrzeć się w pamięci przyszłych pokoleń, lecz ma także przypominać o szacunku, jaki jesteśmy winni każdemu człowiekowi.

Grażyna Herczyńska

³ Jaroszewski Z.J. (red.): *Zagłada chorych psychicznie w Polsce, 1939–1945*. Praca zbiorowa. PWN, Warszawa 1993.